

Glázer-Kniesz Adrienn

A családpolitika intézményrendszere Svédországban

Absztrakt: A tanulmány a svéd családpolitika intézményrendszerének alakulásáról értekezik a 20. század első felétől napjainkig. Kérdésfelvetése arra vonatkozik, hogyan került a svéd családpolitika középpontjába a nemek közötti egyenlőséget támogató elv, illetve ez miként tükröződik a családpolitikai intézkedésekben. Milyen szerepe van továbbá ennek a politikának a termékenység alakulásában, a nők munkaerőpiaci részvételében és a gyermekes családok életében? A kérdés relevanciáját az adja, hogy Svédország a magas női foglalkoztatottság mellett viszonylag közel tartotta a reprodukciós szinthez a termékenységet, mely csupán az utóbbi néhány évben kezdett csökkenni (Európa legtöbb országával együtt). A felmerült kérdésekre a tanulmány szakirodalmak szintézisével, narratív irodalomelemzéssel, valamint leíró adatelemzéssel válaszol.

Az eredmények a svéd családpolitika alapvonásaira, a támogatási rendszer előnyeire, illetve az elvek és a gyakorlat közötti disszonanciákra mutatnak rá. Emellett hangsúlyozzák a családpolitika szerepét a családok munkamegosztásában, valamint a téma összetett mivoltát is. A szerző legfontosabb következtetése, hogy a nemek közötti egyenlőség támogatása olyan kulcstényező lehet a családi élet, valamint a termékenység szempontjából, melynek nem csupán Svédországban lehet relevanciája.

Kulcsszavak: családpolitika, nemek közötti egyenlőség, intézményrendszer, termékenység, nemi szerepek

Bevezetés

A családtámogatások jellemzői, a jogosultak köre, a juttatások összege és időtartama nagy hatással lehetnek a munka és család egyensúlyának kialakítására. Ezen belül befolyásolhatják a szülői feladatok megosztását, a kisgyermekes anyák munkaerőpiaci részvételét, valamint a termékenységi döntéseket (Daly 2015). A családpolitikában Svédország esete azért különösen érdekes, mert a magas női munkaerőpiaci részvétel mellett a magas termékenységi mutatókkal rendelkező országok közé volt sorolható, amikor a termékenységi szint sok európai országban már elkezdett csökkenni. Családtámogatási koncepciója a gyermekvállalás ösztönzése helyett a nemek közötti egyenlőségre törekszik, a hangsúlyt a kettős kereső-gondozó modellel helyezi, vagyis a munka-magánélet egyensúly megteremtésének jelentőségére és a kisgyermekes szülők munkavállalására. Csökkenteni igyekszik a gyermekszegénységet, valamint kiemeli a férfiak szerepének fontosságát a kisgyermek nevelésében (Duvander-Ferrarini 2013: 3–9).

A tanulmány célja a svéd családpolitikai rendszer alakulásának nyomon követése a 20. század első felétől napjainkig. Ezenfelül a cikk rávilágít a családpolitika szerepére a nők munkaerőpiaci részvételében, a termékenység alakulásában, valamint a nemek közötti egyenlőségben. Bár Svédország családpolitikájáról már számos külföldi szakirodalomban olvashattunk, a magyar források korlátozottan érhetők el a témában. Az utóbbi évek átfogó elemzései magyar nyelven nem állnak rendelkezésre, így tanulmányom célja, hogy hozzájáruljon a magyar szakirodalom bővítéséhez, és mélyebb megértést nyújtson a svéd családpolitika mechanizmusairól, a 2000-es éveket jellemző folyamatairól, továbbá rávilágítson az elvek és a gyakorlatok közötti disszonanciára néhány területen. Ahhoz, hogy ez könnyen érthető legyen, szükség van a rendszerszintű áttekintésre.

Hogyan jött létre és maradt fenn a nemek közötti egyenlőség támogatásának elve Svédországban? Milyen intézményi sajátosságai vannak a svéd családpolitikának? Milyen szerepe lehet a nemek közötti egyenlőséget támogató családpolitikának a termékenység alakulásában, a nők munkaerőpiaci részvételében és a gyermekes családok életében? Ezeket a kérdéseket korábbi kutatások eredményeinek szintézisével, narratív irodalom-elemzéssel, valamint leíró adatelemzéssel válaszolja meg a tanulmány a legfontosabb kulcsmozzanatok kiemelésével.

Az első fejezet Svédország helyzetét vizsgálja a jóléti államok között. A családpolitikai rendszerek alapját jelentő politikai gondolkodás és az adott országban megjelenő családmodell áttekintése szükséges az aktuális trendek vizsgálatához. Ennek eleget téve a második fejezet a kettős kereső–kettős gondozó modell történeti kialakulását mutatja be Svédországban, ami után már könnyebb kontextusba ágyazni a családpolitikai intézkedéseket. A gyermekvállalással járó pénzbeli juttatások, szabadságolási rendszerek, valamint a gyermekellátó szolgáltatások kifejítése következik a harmadik és negyedik fejezetben. Az ötödik fejezet nagy vonalakban a svéd termékenységi trendeket elemzi az 1960-as évek és 2023 között, majd pedig a hatodik fejezet a svéd családtámogatási rendszer szerepére világít rá a nők munkaerőpiaci helyzete és a családi munkamegosztás szempontjából. Az utolsó fejezet rámutat a családpolitika összefüggésrendszerére és az elemzés nehézségeire.

Svédország helyzete és jellemzői a jóléti államok között

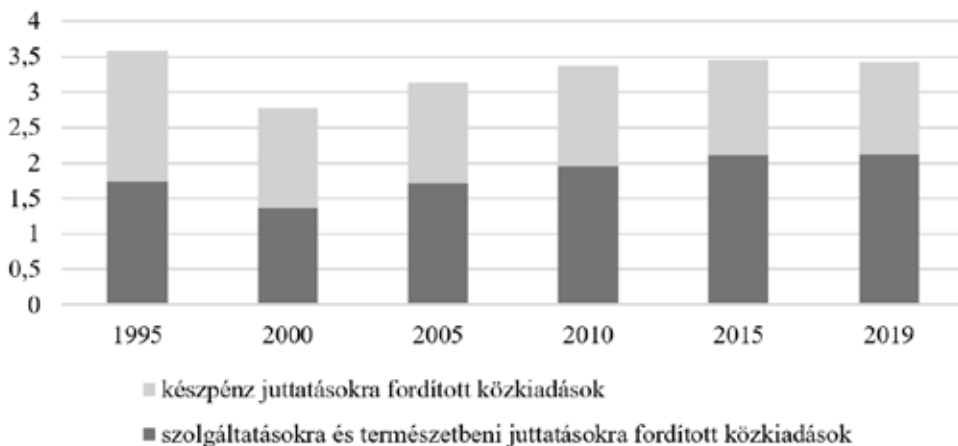
A jóléti államok tipologizálásának alapköve Esping-Andersen munkája, amely szerint a jóléti államok három csoportba sorolhatók: liberális, konzervatív-korporatista és szociáldemokrata (Esping-Andersen 1990). Tomka Béla e hármas tipológiát úgy egészíti ki, hogy az reagáljon az 1990-es éveket követő európai átalakulásokra. E meghatározások szerint Svédország a szociáldemokrata jóléti államok közé tartozik. Jellemzője, hogy univerzális társadalombiztosítási programot kínál, melynek alapja, hogy minden Svédországban élő polgár azonos jogokkal rendelkezik. Ugyanakkor a pénzbeli juttatások mértéke (nyugdíj, táppénz, szülői szabadság) a keresetek bizonyos százalékát jelenti, ezzel is jelezve a munkavállalás fontosságát. Az állami támogatási rendszer olyan jellegű és színvonalú ellátást nyújt, amely segíti a munka és a gyermeknevelés összeegyeztetését. Igyekeznek megteremteni és fenntartani az egyének lehető legnagyobb fokú függetlenségét a piaci alapú intézményektől és a családon belüli gondozástól azáltal, hogy az állam átvállalja a gyermekek és az idősek ellátását a széles körű szociális szolgáltatórendszer kiépítésével. Kiemelt cél a magas szintű foglalkoztatottság, ugyanis ez csökkenti a társadalmi problémák előfordulásának lehetőségét, különösen a szegénységet, a szociális rendszer pedig így tartható fenn az adóbefizetések által (Tomka 2009: 223–225).

Thévenon (2011) tipológiája Svédországot a skandináv csoportba sorolja, mert az állam jelentős segítséget nyújt a munka és a gyermeknevelés összeegyeztetéséhez a 3 év alatti gyermeket nevelő szülők számára. Az északi országokban az állami politika támogatja a munkába visszatérni szándékozó szülőket. Az anyaság és apaság utáni társadalmi jogok és juttatások viszonylag nagyvonalúak, lehetővé téve a szülőknek, hogy ideiglenesen szüneteltessék foglalkoztatásukat a gyermek születése után, valamint széles körben elérhető az intézményes ellátás a 3 év alatti gyermekek számára. Az anyasági és szülői szabadságokra fordított kiadások magasak az állami költségvetés arányában, valamint az egyének számára magas a juttatások mértéke, bár a teljes fizetett és fizetetlen szabadság időtartama viszonylag korlátozott (Thévenon 2011: 66).

A családi ellátásokra fordított közkiadások a kizárólag családoknak és gyermekeknek nyújtott pénzügyi támogatásokat jelentik, melybe az egészségügyi és a lakhatási támogatások nem tartoznak bele. Ezeknek két típusával, a gyermekekkel kapcsolatos készpénztranszferekkel és a gyermekes családok számára nyújtott szolgáltatásokra fordított közkiadásokkal foglalkozik az 1. ábra. A készpénztranszferek közé sorolhatók a gyermeknevelési támogatások, a szülői szabadság idejére nyújtott állami jövedelemtámogatások és egyes országokban az egyszülős családok jövedelemtámogatásai az adórendszeren keresztül is. A szolgáltatásokra fordított közkiadások tartalmazzák a gyermekgondozási és kora gyermekkori nevelési intézmények közvetlen finanszírozását, a gyermekgondozás állami támogatását, a fiatalok támogatására fordított közkiadásokat, valamint a családi szolgáltatásokra fordított közkiadásokat (központokban működő létesítmények, rászoruló családoknak nyújtott házi segítségnyújtási szolgáltatások) (Adema 2019). Jelen tanulmányban tehát a családpolitikai intézkedéseken olyan intézményi struktúrát értek, amely biztosítja a gyermekvállaláshoz kötődő szabadságokat, pénzügyi és infrastrukturális támogatásokat,

valamint elősegíti a munka és a gyermekvállalás összeegyeztetését. A családtámogatásokkal kapcsolatos kiadások szerkezetéből már nagy vonalakban következtetni lehet egy-egy ország családpolitikájának alapvonásaira, például hogy mennyire támogatja az anyák hosszú ideig tartó otthonmaradását, vagy inkább a kisgyermeket ellátó intézményekre fordítanak nagyobb hangsúlyt.

1. ábra. A családi ellátásokra fordított közkiadások a GDP százalékában Svédországban 1995 és 2019 között

Forrás: saját szerkesztés OECD adatok alapján

Az OECD-országok átlagosan a GDP-jük 1,75%-át fordították családi támogatásokra 1995-ben, 2019-ben pedig 2,1%-át. Svédországban 1995-ben a GDP 3,58%-át fordították a családokkal kapcsolatos közkiadásokra (1. ábra). 2019-re ez az érték 3,4%-ra változott. Csúpnán Dánia, az Egyesült Királyság és Luxemburg értékei voltak magasabbak 2014-ig, illetve 2016-ig a svéd GDP-ráfordításoknál az OECD-országok közül. Érdekesség még, hogy 2010-ig a magyar ráfordítások (a GDP 3,8%-a) is követték Svédország magasnak tekinthető értékeit, majd 2019-re 2,39%-ra csökkent az adókedvezmények figyelembevétele nélkül (OECD Family Database: Family benefits public spending). A svédek esetén a szolgáltatásokra és a természetbeni juttatásokra nagyobb a ráfordítás, ami a gyermekellátó intézmények jól kiépített rendszerében is megmutatkozik.

Az északi országokban a nemek közötti egyenlőség kiemelt szerepet játszik a támogatási rendszer kialakításában. Az apáknak is van joguk apasági szabadságra, és Svédországban „apakvóta” is van, vagyis a szülői szabadság egy részét csak az apák vehetik igénybe. Az északi országokban a gyermekellátást igénybe vevő szülők aránya igen magas, részben azért, mert az államilag támogatott gyermekellátás már a gyermek egyéves korától elérhető. A szülőknek viszonylag alacsony költségekkel kell számolniuk a hivatalos gyermekgondozásban, mert a központi költségvetés jelentős összegeket investál erre a területre. Természetesen vannak az országok között különbségek, például Dánia és Izland esetében a szülői szabadság rövid, de a gyermekgondozásra fordított összegek magasak;

továbbá Finnországban a leghosszabb az anyasági és szülői szabadság időtartama, a gyermekgondozásra fordított összegek viszont alacsonyabbak, és a gyermekellátást kevesebb szülő veszi igénybe. Ezek a sajátosságok és intézkedések az északi országokban lehetővé teszik a szülők számára, hogy könnyebben összeegyeztessék a munkát és a családi életet, ami hozzájárul a magas női foglalkoztatáshoz és a viszonylag magas termékenységhez e térségben (Thévenon 2011: 68–69).

A családpolitika történeti háttere

Jelen fejezet az első kutatási kérdésre válaszol, vagyis arra, hogy miként alakult ki és miért játszik központi szerepet a nemek közötti egyenlőség támogatásának elve Svédországban, illetve hogy miért bír kiemelt jelentőséggel az egyenlőtlenségek csökkentése.

A skandináv országokban, így a svédeknél is, a 20. század közepétől alapvető cél volt a nemek közötti egyenlőtlenségek csökkentése. Az egyenlőség elvét a gyakorlatban több fronton igyekeztek megvalósítani, így a nők munkaerőpiaci részvételének növelése, a férfiak szerepének újragondolása, a gyermekellátó intézményrendszer folyamatos bővítése, a nők elleni erőszak szigorú büntetése, valamint a rugalmasan alakítható munkaidők és szabadságok kialakítása jelentették az intézkedések kulcsmozzanatait. A családpolitika és a nemek közötti egyenlőségre törekvés együttes kezelése kifejezetten nagy jelentőséggel bírhat egy-egy ország gyermekvállalási trendjeivel kapcsolatban. A családpolitikai intézkedések képesek előmozdítani a munka és a magánélet egyensúlyának kialakítását, valamint a nők munkaerőpiaci részvételének növekedését és a férfiak nagyobb részvételét a családi életben. A biztos munkahelyi háttér, valamint a férfiak otthoni feladatvállalása ösztönözheti a nőket további gyermekek vállalására, hiszen csökkenti a háztartási és gyermekneveléssel kapcsolatos munkaterheket (Duvander-Andersson 2006: 127–129).

Svédországban az egyenlőség alapelvéből kiindulva univerzális, nem stigmatizáló juttatásokkal és széles körben elérhető gyermekellátó rendszerrel találkozunk. A nőket úgy segítik a munkaerőpiacon maradásban, hogy közben hagyományos szerepeik betöltésében is támogatják őket, a férfiak családi gondozásban való részvételének ösztönzésével együtt. Ezáltal, bár a nők nagyobb valószínűséggel dolgoznak rész munkaidőben, könnyebb összeegyeztetni a munka- és gyermekvállalást. A kettős kereső–kettős gondozó modell minden eleme megtalálható a svéd rendszerben, így a családi szabadság és a gyermekgondozás intézményrendszerének magas szintű állami támogatása, a nők és a férfiak teljes foglalkoztatására való törekvés, valamint a családokkal kapcsolatos magas állami kiadások (Hengstebeck et al. 2016: 749).

A svéd családpolitika alapját az a gondolat határozza meg, hogy minden család számára jó életkörülményeket kell teremteni, figyelmet fordítva a nehezebb helyzetű családokra is. Eszerint egy jól kidolgozott családpolitika a családok gazdasági biztonságát és fizikai jóllétét is magában foglalja, valamint megkönnyíti a munka és a gyermekvállalás összeegyeztetését mind a nők, mind a férfiak számára (Försäkringskassan 2008: 10). Az évek során hozott intézkedések és reformok nem közvetlenül a gyermekvállalás ösztönzésére irányultak (Andersson 2008: 90). Ehelyett célként jelent és jelenik meg a nők munkaerőpiaci részvételének támogatása, a nemek közötti egyenlőségre törekvés,

a gyermek mindenek felett álló érdekeinek szem előtt tartása, és hogy a nők és a férfiak annyi gyermeket nevelhessenek fel, amennyit szeretnének (Försäkringskassan 2008: 10; Oláh 2008: 1132).

A családpolitikai célok kialakulása

A családpolitikai célok a svéd jóléti állam létrejöttével alakultak ki az 1930-as években. Alva és Gunnar Myrdal befolyásos társadalomtudósok fontos szerepet játszottak a ma ismert családpolitika alapjainak lefektetésében. Felhívták a politikai döntéshozók figyelmét a termékenység csökkenésére, és fontos reformokat javasoltak. Myrdalék a családok gazdasági biztonságának megteremtését és a párok gyermekvállalásra ösztönzését gondolták eredményes megoldásnak. Javasataik tartalmazták a házasság nők munkához való jogának támogatását, a szexuális felvilágosítást, illetve a fogamzásgátlás elérhetőségének kiterjesztését, az abortusz liberalizálását, valamint fontosnak érezték annak hangsúlyozását, hogy a nők ne érezzék kényszernek az anyává válást, tehát minden gyermek kívánt legyen. Ez egyezett az 1932-ben hatalomra kerülő szociáldemokrata kormány elképzeléseivel, amely ezért támogatta a javaslatcsomagot (Haas 1996: 48–49). Később törvények is születtek a javasolt intézkedések nagy részéről, így az 1960-as évektől legalizálták a fogamzásgátlást, létrehozták a gyermeknevelési támogatást, bevezették az anyák pénzügyi és általános anyasági támogatását (Statistic Sweden 2020).

Rajtuk kívül nagy befolyással bírtak a családpolitika alakulására a női érdekcsoportok. Közülük sokan aktív tagjai voltak politikai pártoknak, így szekciókba szerveződve nyomást gyakorolhattak férfi társaikra, hogy érdekeiket általános akaratként érvényesítsék. 1995-re a nők aránya a parlamentben 41%-ra nőtt. Az autonóm női szervezeteknek szintén jelentős szerep jutott a nyilvános vitákban (Haas 1996: 53–54).

Az 1900-as évek második felében kialakult a kettős kereső–kettős gondozó modell, melynek során arra törekednek, hogy a nők és a férfiak egyenlő mértékben osztozzanak a fizetett és fizetetlen munkán. Ez azt jelentené, hogy a nők és a férfiak ugyanolyan arányban vesznek részt a munkaerőpiacon és a családon belüli gondozási feladatokban. Látni fogjuk azonban a későbbiekben, hogy ez a gyakorlatban nem teljesen valósul meg.

Svédországban a kormányváltások nem gyakoroltak különösebb hatást a családpolitikai intézkedések irányára, ugyanis a családpolitikai rendszert általában a pártpolitikai érdekek fölé helyezik. A családtámogatásokat minden szülő megkaphatja (munkaviszonyral rendelkezők a jövedelmük alapján, a nem rendelkezők átálányjuttatásként), minden családnak garantálnak bizonyos jogokat, így ezek az egyetemesség irányába mutatnak. Emellett, mivel a gyermekgondozási támogatás összege a kereseti szinthez igazodik (lásd a következő fejezetben), a gazdasági biztonság alapját jelentő munkavégzés ösztönzése is megtörténik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy azok, akik nem képesek munkavégzésre, ne kapnának támogatást, ugyanis az egyenlőségi elvek a fogyatékkal élőkre és a hátrányos helyzetűekre is érvényesek (Haas 2014: 51).

A nemi szerepekkel kapcsolatos egyenlőségi elvek elterjedésében nagy szerepe volt a kormány munkáltatók felé irányuló elvárásainak, miszerint szükséges a férfiak tradicionális kenyérkereső szerepével kapcsolatos nézetek megváltoztatása a nők munkaerőpiaci helyzetének javítása érdekében. A nemek közötti egyenlőségre törekvés már az 1970-es

években elindult, és mára a svéd alkotmány részét képezi, melyben kimondják, hogy a munkaerőpiacnak egyenlő jogokat kell biztosítani a férfiaknak és a nőknek, valamint senkit nem érhet hátrányos megkülönböztetés a neme és a származása miatt. 1988-ban a parlament pénzt különített el egyenlőségi projektekre, 1992-től pedig törvénybe iktatták, hogy a munkaadók dolgozzanak ki intézkedéseket a munkahelyi egyenlőség előmozdítása érdekében (Haas 2014: 59–61).

A kulcsmozzanatokat kiemelve megállapítható, hogy a nemek közötti egyenlőség elve Svédországban hozzájárult a nők munkaerőpiaci részvételének növekedéséhez, valamint gazdasági függetlenségük biztosításához, és mindeközben elősegítette a családok anyagi biztonságának növelését. Emellett az egyenlőségre való törekvés hozzájárult a munka és a családi élet összeegyeztetéséhez, ami mind a nők, mind a férfiak számára könnyebbé tette a gyermekvállalást és a családi gondozási feladatok megosztását. Az egyenlőség elve előmozdította a társadalmi igazságosságot és a férfiak hagyományos szerepének átalakítását, így mindkét nem egyenlőbb mértékben vehet részt mind a munkaerőpiacon, mind a családi életben. Ez a szemlélet kulcsfontosságú volt a svéd jóléti modell és a társadalmi kohézió fenntartása szempontjából. A fentiek alapján pedig a nemek közötti egyenlőség támogatásának elve politikai és társadalmi reformok, valamint női érdekcsoportok hatására került be a köztudatba, illetve a politikai vezetés látóterébe, és vált kiemelt céllá, alapelvvé állami intézkedésekkel és azok törvénybe iktatásával.

Anyasági és családi támogatások, gyermekgondozási szabadságok

Jelen fejezet a második kutatási kérdésre válaszol, tehát arra, hogy milyen intézményi sajátosságai vannak a svéd családpolitikának. A fejezetben a kulcsmomentum a szülői szabadság, azon belül is az „apakvóta” intézményének bevezetése.

Az anyasági ellátásokat, vagyis a gyermekvállaláshoz kapcsolódó juttatásokat az 1930-as években vezették be. Ezek olyan jogosultságokat jelentettek, amelyek majdnem minden anya számára elérhetőek voltak: ingyenes szülést és orvosi szűréseket, gyermektartási segélyeket egyedülálló anyák számára, enyhítést az abortuszra vonatkozó korlátozásokon, és olyan jogszabályokat, amelyek megtiltották a munkaadóknak, hogy a női munkavállalókat elbocsássák eljegyzés, házasság vagy terhesség miatt (Sainsbury 2001: 128). 1955-től ha egy dolgozó nő gyermeket vállalt, akkor három hónap fizetett szülési szabadság járt neki (Statistic Sweden 2020: 7). Az anyák egyetlen olyan járadéka, amelyet csak ők vehetnek igénybe, az 1980-ban bevezetett terhességi támogatás, amely legfeljebb 71 napig folyósítható minden fizikai, majd 1985-től minden kockázatos munkát végző nőnek. A kompenzáció mértéke a bér 80%-a, és csak akkor vehető igénybe, ha a Svéd Társadalombiztosítási Hivatal a munkát kockázatosnak ítélte (Försäkringskassan 2008: 12).

A családi pótlékot (*barnbidrag*) minden gyermek után folyósítják, függetlenül a szülők jövedelmétől, tehát ez egy univerzális juttatás a gyermek 16 éves koráig. Ezután kiegészítő családi pótlékra jogosult a gyermek tanulmányai végzése esetén maximum 20 éves koráig, ugyanakkor a felsőoktatásban tanulók nem jogosultak a juttatásra. Az egy gyermekre jutó ellátás mértéke a családban élő gyermekek számával nő, így a legnagyobb családok kapják a legtöbb támogatást. Ennek célja a gyermekek nevelő szülők és a gyermektelen egyének

közötti jövedelmi különbségek mérséklése, melynek összege havonta 1250 svéd korona (kb. 43 000 Ft) (Rostgaard 2014: 11; Svédkalauz 2021).

Az anyasági ellátások helyébe 1974-től a szülői támogatási rendszer (*föräldrapenning*) lépett, melynek keretében az ellátás 180 napig a bér 90%-át tette ki, és a gyermek 8 éves koráig kellett felhasználni. Azzal, hogy szülői támogatásként vezették be ezt az ellátást, lehetővé tették, hogy a férfiak a nőkkel azonos feltételekkel legyenek jogosultak a gyermekgondozási támogatásra (Statistic Sweden 2020: 7, 48). Ekkortól tehát a szülői szabadság megoszthatóságáról beszélünk, vagyis mind az anya, mind az apa igénybe veheti a gyermek megszületése után a szabadságot, ez pedig ösztönzi a férfiak részvételét a gyermekgondozásban. A szülői szabadságot az évek során többször is átalakították, a reformok közül az egyik legfontosabb momentum az 1995-ben bevezetésre kerülő egy hónapos „apakvóta”. A támogatás ezzel egy időben 450 napra emelkedett, melyből tehát legalább egy hónapot az apának és az anyának igénybe kell venni. Amennyiben nem veszik igénybe, elveszik ez a szabadság, viszont a fennmaradó napokat bármelyik szülő felhasználhatja (Statistic Sweden 2020: 48). Azok számára, akik a szülést megelőző évben legalább hat hónapig fizetett munkával rendelkeztek, a kompenzáció mértéke a jövedelem 90%-a, akik pedig rövidebb ideig vagy egyáltalán nem dolgoztak, átalányjuttatásban részesülnek. A szülői támogatás adóköteles, és nem a munkáltató, hanem a Társadalombiztosítási Hivatal fizeti (Oláh et al. 2008: 1133).

2002-ben a szabadság a ma is érvényes 480 napra bővült, amelyből ekkor még 60 nap nem átruházható szabadságot tartottak fenn mindkét szülő számára. 2012-től a szülők a gyermek egyéves koráig 30 napig jogosultak egyszerre igénybe venni a szülői szabadságot a megosztott napokon túl. A svéd szabadságolási rendszer időben rendkívül rugalmas, ugyanis egy része a gyermek 12 éves koráig felhasználható: a 2014-es szabályozás alapján a 480 nap legfeljebb 20 százaléka tartalékolható a gyermek negyedik születésnapja után is (Oláh et al. 2008: 1133). Az egyenlőségi törekvésekre tekintettel 2016-ban 90 napra emelték a nem átruházható szabadságnapok számát; ha valamelyik szülő lemond erről, akkor elveszíti a nem igényelt napokat (Statistic Sweden 2020: 48–51). A teljes szabadság tehát 16 hónap (ebből 90 nap van fenntartva szigorúan az apa és 90 nap szigorúan az anya számára, a fennmaradó napok átruházhatók), melyből 13 hónapon keresztül a kompenzáció mértéke a korábbi bér 80%-a (azoknak, akik legalább nyolc hónapig fizetett munkával rendelkeztek), három hónapra pedig alacsonyabb átalánydíjas támogatás, napi 18 euró jár. Lehetőség van arra, hogy a szülők rész munkaidőben vegyék igénybe a szabadságot a gyermek 8 éves koráig (akár naponta vagy óránként), de ebben az esetben a kompenzáció mértéke alacsonyabb. A szülői szabadságok támogatására egy rögzített plafont is előírnak, amely nem lehet magasabb havi 3606 eurónál akkor sem, ha ez kevesebb, mint a bér 80%-a. A szülői szabadságok rugalmasságát biztosítja, hogy akár külön napokra is igényelhető (Aidukaite 2020: 85; Haas 1996: 62; Marynissen 2019: 3).

A szülők gyermeknevelési támogatást is igénybe vehettek 2016-ig a gyermek 250 napos és 3 éves kora között. Ennek célja, hogy a szülők eldönthessék, a gyermeket a családon belül vagy pedig azon kívül, bölcsődében vagy kisgyermeknevelő intézményben gondozzák. A támogatás összege havonta legfeljebb 3000 svéd korona volt. Ezt a támogatást az önkormányzatok nyújtották, azonban fokozatosan kivezették, majd megszüntették. A támogatás számos kritika tárgyát képezte, különösen azért, mert elsősorban a nők vették igénybe,

ami hosszabb távú munkaerőpiaci kiesést és alacsonyabb nyugdíjat eredményezett számukra. A támogatás megszüntetése mögött az a megfontolás állt, hogy segítsék a nemek közötti egyenlőség előmozdítását, és növeljék a nők munkaerőpiaci részvételét. A döntéssel párhuzamosan a kormány a gyermekek minél korábbi óvodai nevelését is ösztönözte, mivel kutatások szerint az óvodai ellátásban részt vevő gyermekek jobb esélyekkel indulnak el iskolai pályán (Proposition 2015/16: 1). 2010-ben a 2 év alatti gyermekek 11%-át nevelték gyermeknevelési támogatás keretében. A gyermeknevelési támogatást a szülői szabadság után vehették csak igénybe, bár a szülői szabadság 480 napos, ebből összesen 180 nap az, amelyet az anyának és az apának ki kell vennie, különben elvész, a többi nap szabadon megosztható és felhasználható. Épp ezért nem jellemző, hogy a gyermeknevelési támogatást igénybe vették volna a gyermek 1–1,5 éves kora előtt (Rostgaard 2014: 10–12).

Igényelhető továbbá az ideiglenes szülői ellátás (*Tillfällig föräldrapenning*), amely akkor jár, ha a gyermek beteg, vagy más családi körülmények miatt a szülőknek otthon kell maradniuk. A szülők évente 120 napot vehetnek ki ilyen célból, és ez általában a kereset 80%-ának megfelelő összegű juttatással jár (Försäkringskassan 2024).

Az adókedvezmények kevés szerepet játszanak a svéd családpolitikában, nincs kiemelten a gyermekek után járó adókedvezmény. A családokkal kapcsolatos adópolitikában a legnagyobb változtatást az 1969-es adóreform hozta, melyben szabályozták, hogy a házasok külön adózzanak. Ezt 1971-ben kötelezővé is tették a nők gazdasági függetlenedése érdekében. Ez az intézkedés nagy hatással volt a házas nők munkaerőpiacra való belépésének motivációjára (Haas 1996: 60). A szülőknek 2012 és 2017 között lehetőségük volt nemek közötti egyenlőségi bónuszt igénybe venni adókedvezmény formájában. Ez azoknak a szülőknek járt, akik a szülői szabadságok minél egyenlőbb megosztására törekedtek, azonban 2017-ben eltörölték ezt a lehetőséget (Statistic Sweden 2020: 50–51).

1. táblázat. A legfontosabb 2024-ben igényelhető támogatások

Támogatás megnevezése	Ki veheti igénybe?	Mennyi ideig jár?	A támogatás mértéke
Terhességi támogatás	kockázatos munkát végző anyák	71 nap	bér 80%-a
Családi pótlék	minden család a szülő nemétől függetlenül	gyermek 16 éves koráig (tanulmányok végzése esetén 20 éves korig)	1250 svéd korona havonta; az egy gyermekre jutó támogatás mértéke gyermekenként növekszik
Szülői szabadság	mindkét szülő	480 nap (30 napig együttesen, 90-90 nap nem átruházható) a gyermek 12 éves koráig	a bér 80%-a 13 hónapig, 3 hónapig napi 18 euró
Ideiglenes szülői ellátás beteg gyermek után	mindkét szülő	évente 120 nap	a bér 80%-a

Forrás: saját szerkesztés a fejezet tartalma alapján

A fejezet és a fenti táblázat összegzi a családtámogatások legfőbb elemeit, amelyek rávilágítanak a svéd rendszer sajátosan rugalmas jellegére, melynek célja, hogy minél könnyebbé tegye a munka és a család közötti egyensúly megteremtését, a nők munkaerőpiaci visszatérését az apák gyermeknevelésben való részvételének ösztönzésével. A nők munkaerőpiaci részvételének fontosságát hangsúlyozza a gyermeknevelési támogatás megszüntetése, valamint hogy a nagyobb összegű juttatások korábbi munkavégzéshez kötöttek. A szabadságok rugalmassága tehát elősegíti a munkavállalás és a gyermekgondozás összeegyeztetését, az apákra is kiterjesztett szabadságok pedig az anyák munkából való távollétét csökkentik. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a szülők egyenlőbben tudják elosztani a fizetett és a fizetetlen munkát, ami kedvező irányba befolyásolhatja a nők termékenységi döntéseit (Ellingsæter 2009: 5).

Színvonalas állami gyermekintézmények munka és család összeegyeztetéséhez

Jelen fejezet célja tovább tárgyalni a svéd családtámogatási rendszer sajátosságait, méghozzá a gyermekek nevelésének következő lépcsőfoka, a gyermekellátó intézményrendszer ismertetésével. Ez a kifejezés foglalja össze a legjobban a bölcsődei, az óvodai, valamint a napközbeni gyermekfelügyeleti intézményeket. A gyermekellátó intézményrendszer kiépítése hozzájárul a munka és a családi élet összeegyeztetéséhez, épp ezért 1967-ben a nők nagyarányú munkaerőpiaci részvételének következtében szükség volt még több kisgyermeknevelő intézmény létrehozására. Ezután 1975-ben, 1985-ben és 1993-ban is szükségét látták a férőhelyek bővítésének (2. táblázat) (Haas 2014: 63).

A munkavállalás és a szülői feladatok összeegyeztetését jelentősen megkönnyíti a svédek magas színvonalú és nagy lefedettségű gyermekgondozó intézményrendszere. A magas termékenység egyik kulcstényezőjének is tekintik, hiszen a kiterjedt bölcsődei ellátás már a gyermek egyéves korától lehetővé teszi a szülők újbóli munkába állását, ezáltal megkönnyíti a további gyermekek vállalásával kapcsolatos anyagi szükségletek megteremtését. Ezenfelül pedig a magas színvonalú ellátás társadalmi helyzetétől függetlenül biztosítja a gyermekek fejlődését. Az ellátás minőségében és elérhetőségében nem jelentkeznek nagy regionális különbségek, így ezek a társadalmi egyenlőtlenségek újratemelésében sem játszanak szerepet. Ez azért is bír nagy jelentőséggel, mert így a gyermekvállalással kapcsolatos döntéseket ebben a tekintetben nem befolyásolják a lakóhelyből és a helyben elérhető gyermekellátó szolgáltatásokból fakadó különbségek (Oláh et al. 2008: 1135). A nők munkaerőpiaci részvételének gyors növekedésével szükségesnek látták az 1943 óta létező bölcsődék és óvodák férőhelyeinek bővítését (2. táblázat) (Haas 1996: 63).

2. táblázat. A bölcsődei, óvodai, pedagógiai és iskola utáni szabadidős központokba beíratott gyermekek aránya (%) korcsoportos bontásban

Kor (év)	1972	1980	1990	2000	2021
1–5	12	36	57	65	68
6–9	6	22	50	62	71

Forrás: saját szerkesztés a Women and men in Sweden (2022) alapján

A bölcsődések, az óvodások és az iskolások napközbeni ellátásának biztosítása az önkormányzatok feladata a gyermekek 1–12 éves kora között. A szülők által fizetett óvodai díjak a költségek 8%-át és az étkeztetést fedezik (Försäkringskassan 2008: 10). Az óvodás korú gyermekek napközi otthonos férőhelyeinek költségét 89%-ban, a családi napközi otthonok költségeit pedig 85%-ban az állam támogatja. A fennmaradó költségeket a szülők a jövedelmük függvényében fizetik. A napközbeni gondozó központok magas színvonalú átfogó szolgáltatásokat nyújtanak, melybe az oktatási tevékenység, a gyakorlati gondozás és a szabadidős lehetőségek is beletartoznak (Haas 1996: 63–64).

Mivel a pedagógiai tevékenység ezekben a gyermekellátó intézményekben kiemelt jelentőséggel bír, a személyzetnek felsőfokú szakképzettséggel kell rendelkeznie. A nappali ellátás mindenkinek, így a marginalizált csoportok számára is megfelelő ellátást biztosít mind a szociális kapcsolatok, mind az étkeztetés tekintetében. Ezek alapján a svéd jóléti rendszernek általános része a napközbeni gondozásban való részvétel (Andersson 2020: 13).

Svédországban a részmunkaidő, mint a nők számára a munka és a gyermeknevelés összeegyeztetését segítő lehetőség, általánosan elfogadott és alkalmazott gyakorlat. A nők sokkal nagyobb valószínűséggel dolgoznak részmunkaidőben, mint a férfiak, különösen a kisgyermekes anyák. Általában legalább heti 30 órát dolgoznak, így a jövedelmük csak kismértékben csökken teljes állású társaikhoz képest, és arányos juttatásokra jogosultak. Minden harmadik 0 és 6 éves gyermeket nevelő nő részmunkaidőben dolgozik, ezáltal nem szükséges, hogy kiszálljanak a munkaerőpiacról a gyermekük gondozása érdekében (Haas 1996: 73). A részmunkaidős foglalkoztatás tehát segíti a munkahelyi és a családi szerepek összeegyeztetését, valamint a nők munkaerőpiaci részvételének növelését. Mindezek mellett azonban negatív következménye, hogy hozzájárulhat a nemek szerinti foglalkozási szegregáció viszonylag magas fokához és a nők alacsony arányához a vezető pozíciókban. Különösen a közszférában dolgozó nők esetén hathatnak a szakmai és a gazdasági eredményeik ellen a rugalmas munkavállalási lehetőségek, így a kritikusok szerint ez a nőket gyengébb munkaerőpiaci helyzetben tartja, karrierlehetőségeiket korlátozza (Rostgaard 2014: 4–5, 13).

Termékenységi trendek Svédországban

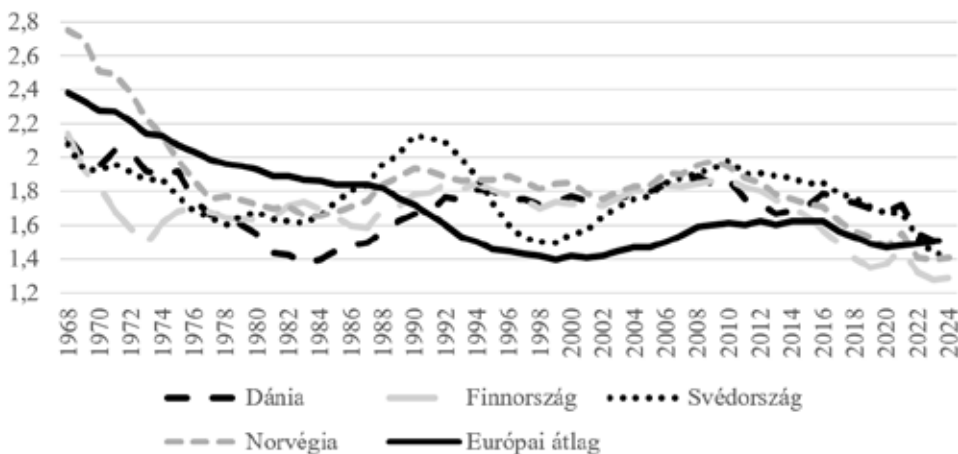
A családpolitika témakörében – még ha nem is ez áll a tanulmány fókuszában – szükséges néhány szót szólni a termékenység alakulásáról, mely sok esetben kapcsolódhat a családpolitikai intézkedések változásához. Jelen fejezet célja a termékenység és a családpolitika lehetséges kapcsolódási pontjainak megvilágítása.

Svédországban az 1960-as évek végétől a termékenység változását hullámvasútként (*roller coaster*) jellemzik, ugyanis az időszakos teljes termékenységi arányszám (TTA) egyenetlenül alakult a vizsgált időszakban (2. ábra). Látható, hogy az északi országok termékenységi trendje nagyjából együtt mozgott, azonban Svédország több ízben is eltért ettől. Például 1990-ben, amikor reprodukciós szint feletti volt a teljes termékenységi arányszám, valamint a kilencvenes évek végén, amikor a TTA jóval a többi észak-európai ország szintje alatt volt. Az ezredforduló idején volt a legalacsonyabb a termékenységi arányszám európai átlaga (1,4), ahogy Svédország esetén is (1,49). 2020-ra az európai

átlag értéke 1,47 lett, amely felett egyértelműen csak Svédország és Dánia állt 1,66-os teljes termékenységi arányszámmal.

Összességében az látható (2. ábra), hogy az 1990-es évektől kezdve 2016-ig az összes skandináv állam az európai átlag felett helyezkedett el, termékenységük csak a 2010-es években kezdett csökkenő tendenciát mutatni. A kohorsz-termékenységet figyelembe véve ugyanakkor stabil tendencia jellemző, mivel a második világháborút követően született nők körében a gyermekek végső száma, vagyis a befejezett termékenység 1,9 és 2,0 között ingadozott (Andersson et al. 2009: 320; Oláh et al. 2008: 1108).

2. ábra. Az északi országok teljes termékenységi arányszáma 1968 és 2024 között

Forrás: saját szerkesztés az EUROSTAT és a WHO adatai alapján

Svédországban, ahogy a többi állam esetében is, az 1964 és 1983 közötti meredeken csökkenő termékenységet a modern fogamzásgátlási módszerek elterjedésével (1964), a nők oktatásban való nagyobb arányú részvételével és a munkaerőpiaci részvételük növekedésével magyarázzák. A foglalkoztatási ráta az 1968-as 55,6%-ról 1981-re 80,1%-ra nőtt. Erre a tendenciára több magyarázat is adható, például egyre több nő szerzett magasabb végzettséget, ezáltal jobb munkahelyi lehetőségek nyíltak meg előttük, ami a munkahelyi stabilitáshoz is hozzájárult. Ezen túl iskolai végzettségtől függetlenül is növekedett a munkaerőpiac stabilitása, csökkent a munkanélküliség a nők körében (Korpi-Stern 2006: 13), valamint 1960 után kezdtek igazán nagy hangsúlyt fektetni a foglalkoztatás és a gyermekgondozás összeegyeztetését támogató politika kialakítására (Andersson et al. 2009: 327).

Az 1980-as évek végére egy kisebb *baby boom* következett be, melynek egyik oka a folyamatosan javuló gazdasági helyzet volt. A másik okként a 80-as évek elején bevezetett gyorsasági prémiumot lehet említeni, mely családpolitikai intézkedés arra ösztönözte a szülőket, hogy rövidebb időn belül vállalják a második vagy a további gyermeküket (1986 óta 30 hónapon belül). Ez akkor jelentett prémiumot, amennyiben az anyák jövedelme két szülés között alacsonyabb volt a korábbiánál. Az 1990-es években újabb csökkenés látható a teljes termékenységi arányszám esetén. Ennek oka a gazdaságban bekövetkező recessziós

időszak volt, melynek során a támogatások is csökkentek, így a családok úgy érezték, kevésbé engedhetik meg maguknak a (további) gyermekvállalást (Hoem 2005: 562–563).

A 2008-as gazdasági válság nem gyakorolt mérhető hatást a termékenység alakulására, továbbá a nemek közötti egyenlőséget támogató intézkedések is mindinkább pozitív irányba változtak. Mégis azt láthatjuk, hogy bár a kétezres évek elején növekedett a termékenység, az utóbbi 10 évben csökkenő tendencia következett be. Ez a trend megkérdőjelezi a mindig magas skandináv termékenységi rendszert, valamint azt, hogy a nemek közötti egyenlőség hatására nem csökken a termékenység (Hellstrand et al. 2021: 1374).

A skandináv országokban – így Svédországban is – bekövetkezett a halasztás utáni bepótlás időszaka, amely ellensúlyozta a halasztás következtében csökkenő időszakos termékenységet. A termékenység halasztását alapvetően a növekvő iskolázottsággal és a magasabb munkaerőpiaci részvétellel magyarázták, így a munka és a család összeegyeztetését, valamint a férfiak családi szerepeinek támogatását célzó családpolitikától a termékenység növekedését is várták. A makroszinten végzett kutatások azt állapították meg, hogy mindez megakadályozta a kohorsz-termékenység csökkenését, de nem növelte azt (Hellstrand et al. 2021: 1377).

Az 1990 és 2010 közötti termékenységcsökkenést az 1990-es évek eleji gazdasági válság következményének tekintik, melynek során legnagyobb mértékben a 30 év alatti gyermektelen nők halasztották el a gyermekvállalást. A 2000-es évek első évtizedében a gazdaság fellendülésével a termékenység is újra megközelítette a 2,0 körüli szintet a 30 év feletti gyermektelen nők gyermekvállalási hajlandóságának növekedésével, valamint a második és harmadik születések enyhe növekedésével. A következő, 2010 utáni csökkenés az északi országokban és Európa-szerte általános jelenségnek mondható. (Neyer et al. 2022: 8–9).

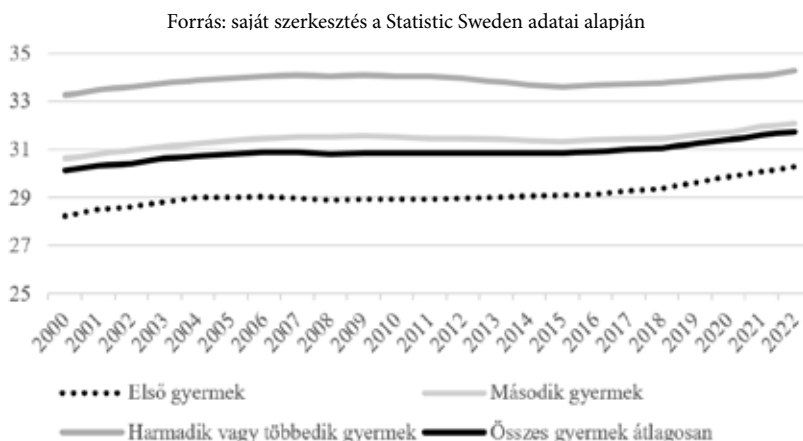
A termékenységi trendek változásának legfőbb okaként Svédország esetében az első gyermek vállalásának elhalasztását jelölték meg, amely már az 1950-es évek elején született kohorszoknál elkezdődött (Andersson et al. 2009: 321), valamint ez magyarázza a 2010 óta tartó teljes időszakos termékenység csökkenésének nagy részét. Ez a halasztás egyre több nő esetében a végleges gyermektelenséget jelenti, vagyis az utóbbi fél évszázadban megnőtt a gyermektelen családok száma (Andersson et al. 2009: 323). Svédországban relatíve kicsi a kohorsz-termékenység csökkenése más északi országhoz képest, továbbra is stabil tendenciát mutat 1,73–2,01 közötti értéken (Hellstrand et al. 2021: 1383, 1390, 1391; Neyer et al. 2022: 9). Összességében tehát az látható, hogy bár a fiatalabb kohorszok gyermekvállalási életkora magasabb, a befejezett termékenységük kismértékben marad el az idősebb kohorszokétól, vagyis nem vállalnak kifejezetten kevesebb gyermeket (Andersson et al. 2009: 324).

Az anyává válás átlagos életkora – ahogy minden európai országban a társadalmi változások hatására – Svédországban is kitolódott az 1990-es 26,3 évről 2000-re 28,2 évre, majd 30,3 évre 2022-re. 2022-ben a második gyermeket a svéd nők átlagosan 32,1 éves korukban hozzák világra, míg a harmadik vagy többedik gyermeket 34,3 éves korban. (3. ábra). A gyermekvállalás átlagos életkora 2000 és 2022 között 1,4 évvel emelkedett 30,3 ról 31,7 évre.

A kétgyermekes család a domináns családmódel Svédországban (Oláh et al. 2008: 1109–1111; Hellstrand et al. 2021: 1377). Bár a magasabb végzettségű nők később vállalnak gyermeket, mint az alacsonyabb végzettségűek, az általános iskolát végzettek körében

valamivel magasabb a gyermektelenség (15,8%), mint a felsőfokú végzettségű nőknél (15,0%) (Neyer et al. 2017: 195). A gyermektelenség enyhe (1-2%-os) növekedése figyelhető meg az 1970 után születettek körében, vagyis mérsékelt szinten marad. 2021-ben az 50 éves nők 13%-a, a férfiak 21%-a volt gyermektelen (Women and men in Sweden 2022). A három vagy több gyermeket vállaló nők aránya 13-14% az összes nő tekintetében 2023-ban (Statistic Sweden).

3. ábra. Az anyák átlagos életkora gyermekük születésekor Svédországban (2000–2022)

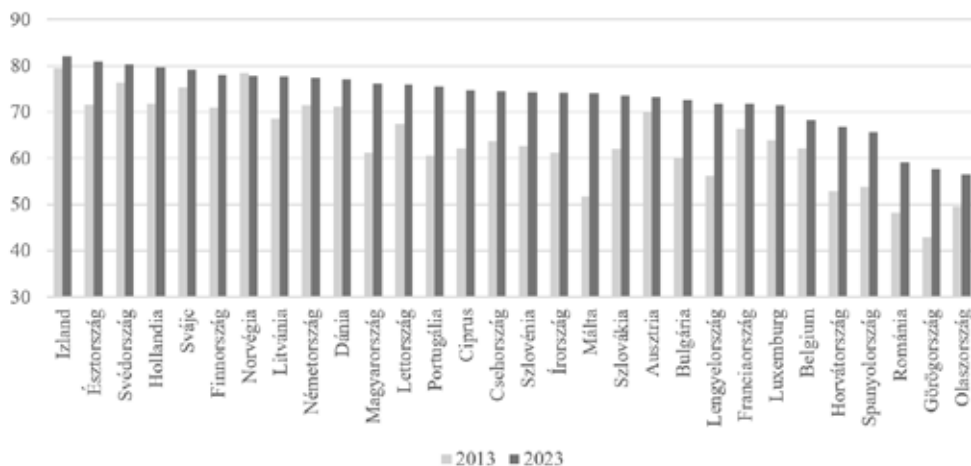
Összességében a családpolitika intézkedései korábban alapvetően pozitív irányba hatottak, illetve nem változtak nagymértékben (apakvóta, lerövidített pénzbeli ellátás a gyermekek ápolásában), így nem indokolhatják a termékenység csökkenését, azonban egyéb (például gazdasági) tényezők változása közrejátszhatott. A termékenység csökkenése a paritás tekintetében legnagyobb mértékben az első születésekre vonatkozik. Az iskolai végzettséget figyelembe véve pedig az látható, hogy a gyermektelenség leginkább az alacsonyabb végzettségű nők körében növekedett. A termékenységi trendek általában összhangban vannak a gazdasági ciklusokkal, azonban a 2000-es években bekövetkezett recessziós időszakokat nem követte a termékenység csökkenése a gazdasági válság súlyosságához és időtartamához képest (Hellstrand et al. 2021: 1392–1393). A gyermektelenség és a szülővé válás közötti átmenetet fontos vizsgálni a későbbiekben, mert az első születésekben bekövetkező csökkenés és a párhuzamosan növekvő gyermektelenség a fő hajtóereje a termékenységsökkenésnek, melyet a későbbi életszakaszokban történő gyermekvállalás már nem tud ekkora mértékben ellensúlyozni, ahogy a nemi egyenlőségre törekvő politika sem (Jalovaara et al. 2019: 580–581). Mindezek alapján az a következtetés vonható le, hogy a termékenységsökkenés okaként nem nevezhető meg egyetlen tényező, az utóbbi évek gazdasági visszaesése, a gyermekvállalás halasztása, a gyermektelenség növekedése mellett a jövővel kapcsolatos egyre növekvő bizonytalanság a sokadik magyarázó tényező lehet.

A családpolitika szerepe az egyének szintjén

Ez a fejezet arra ad választ, hogy a nemek közötti egyenlőséget támogató családpolitikának milyen szerepe lehet a családok mindennapjaiban két kiemelt aspektusból: a nők munkaerőpiaci részvételében és a gyermekes családok háztartásának szervezésében.

Svédországban a nemek közötti egyenlőség elve a kettős kereső–kettős gondozó családmódellet támogatja, így érdemes megvizsgálni, hogy mindez hogyan mutatkozik meg a nők munkaerőpiaci részvételében. Az európai országok közül 2023-ban Svédországban volt az egyik legmagasabb a nők munkaerőpiaci részvétele (4. ábra), csupán Izlandon (82,1%) és Észtországban (80,9%) magasabb, míg a vizsgált országok közül a legalacsonyabb értéket Olaszországban mérték 56,5%-kal (Eurostat adatbázis). Svédországban a 20–64 éves női népesség 80,3%-a a munkaerőpiacon volt 2023-ban, amelyből 59,8% teljes munkaidőben dolgozott, míg 20,5% részmunkaidős állást vállalt. A munkaerőpiacon nem jelenlévők státuszaként háztartásbelit, tanulót, nyugdíjast, álláskeresőt és tartós betegséget jelöltek meg (Svéd Statisztikai Hivatal adatai alapján).

4. ábra. A nők foglalkoztatási rátája Európában, % (2013, 2023)

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat adatbázis alapján

A hatévesnél fiatalabb gyermeket nevelő anyák nagy része szintén aktív a munkaerőpiacon, a foglalkoztatási rátájuk 2019-ben 76,7%, 2023-ban pedig 79,9% volt (Statistic Sweden, LFS). Ebben segítség számukra a részmunkaidős állások vállalása abban a tekintetben, hogy nem kell kiszakadniuk a munkaerőpiacról, mégis elég időt fordíthatnak a gyermeknevelésre. Azoknál a családoknál, ahol a legfiatalabb gyermek 6 éven aluli, és ő az egyetlen gyermek, a nők 28,3%-a, ahol 2 gyermek van, ott a nők 32,3%-a, ahol 3 gyermek van, ott a nők 38,2%-a vállal részmunkaidős állást (3. táblázat). Eközben a részmunkaidőben dolgozó férfiak aránya ugyanezen esetekben átlagosan 10% alatt mozog (Women and man in Sweden 2022).

3. táblázat. Gyermekes nők százalékos megoszlása a munkaidő szempontjából a gyermekek számának függvényében

a legfiatalabb gyermek 6 éves kor alatt	Nők százalékos megoszlása a munkaidő szempontjából a gyermekek számának függvényében	
	Teljes munkaidő	Részmunkaidő
1 gyermek	71,7	28,3
2 gyermek	67,7	32,3
3 vagy több gyermek	61,8	38,2

Forrás: saját szerkesztés a Svéd Statisztikai Hivatal adatai alapján (2021)

A nők munkaerőpiaci helyzetének folyamatos javítása szorosan kapcsolódik a munka és a család közötti egyensúly kialakításához, a szabadsággal kapcsolatos lehetőségek bővítéséhez és a férfiak gyermekgondozásban betöltött szerepéhez. 1974 óta a gyermeknevelési szabadság a férfiakra is kiterjed, 1985 óta a költségvetés részét képezi a férfiak családi szerepvállalásának ösztönzése, 1992 óta pedig munkacsoport létezik azért, hogy segítse a férfiak gyermekgondozással kapcsolatos szabadságainak növelését (Haas 2014: 59–62).

Rønsen és Skrede (2010) ugyanakkor rámutatnak, hogy a munkaerőpiac jelentős nemi szegregációja fennáll mind az ágazatok, mind pedig a foglalkozások között. A tanulmány szerint a nőket leginkább a közszférában található, női dominanciájú ágazatokban foglalkoztatják, mint például az oktatás és az egészségügy, míg férfiak dominálnak a magán-szektorban, például az építőiparban és az olajiparban. Ez a horizontális szegregáció, amely a nemek közötti bérszakadékhöz is hozzájárul, a tanulmány szerint nagy kihívást jelent az egyenlőség szempontjából. Ennek következtében a családbarát intézkedések gyakran előnyösebbek a közszférában dolgozó nők számára, és ezek az intézkedések hozzájárulnak ahhoz, hogy a közszférában dolgozó nők magasabb termékenységi rátával rendelkezzenek. A munkaerőpiac ezen nemi szegregációja azt is jelenti, hogy a munka és a család összeegyeztethetősége sokkal nehezebb lehet a magánszektorban dolgozó, főként férfiak által dominált területeken (Rønsen és Skrede 2010: 327–329; OECD 2017: 144–150).

Duvander, Mussino és Tervola 2021-es tanulmánya megállapította, hogy a szülők munkaerőpiaci helyzete, képzettségi és jövedelmi szintje, illetve az apa jövedelemhányada a szülői szabadság alapvető szabályozásán túl fontos a szülői szabadság igénybevétele szempontjából. Az apa szerepe és az apasági gyakorlatok a szülők nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdjeitől is függenek, így a szülői szabadság megosztása az egyenlőbb nemi szerepvállalás egyik megnyilvánulása is lehet. A legmagasabb jövedelemmel rendelkező háztartásokban veszik igénybe az apák a legnagyobb arányban a szabadságot. Ahol a szülők jövedelme közel azonos, ahol mindkét szülő felsőfokú végzettséggel rendelkezik, valamint ahol az anya felsőfokú végzettséggel rendelkezik, ott az apai szabadság igénybevétele aránya magasabb, mint ahol csak az apa rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Az elemzés szerint a legalacsonyabb jövedelmű és alacsony iskolai végzettségű háztartásokban élő apákra jellemző a legkevésbé a szülői szabadság igénybevétele. Ez tehát azt is jelentheti,

hogy azokban a háztartásokban, ahol az anya magasabb jövedelemmel és iskolai végzettséggel rendelkezik, ott jobb az anyák tárgyalási pozíciója a szabadságok elosztásában, és a munkába való korábbi visszatérési igényük ösztönzi az apákat a szülői szabadság igénybevételére (Duvander et al. 2021: 3–4, 7). Mindennek alapja a nemek közötti egyenlőségre törekvés elfogadása és támogatása (Rostgaard 2014: 4–5).

Összességében Svédországban a férfiak egyre nagyobb arányban veszik ki a részüket a gyermekek gondozásából és a házimunkák végzéséből. 2001 és 2010 között az apák 88,3%-a vett igénybe szülői szabadságot, és 48,5%-uk kvótán felül is kihasználta a szabadságnapokat (Marynissen et al 2019: 11). Jelenleg a szülői szabadságot igénybe vevők közel fele apa, de az ő igénybevételük az összes szülői szabadságnapnak körülbelül egyötödét teszi ki évente (Försäkringskassan 2006b). 2021-ben a kivett és fizetett szülői szabadságnapok száma 50 350 volt, melyet 70%-ban az anyák, 30%-ban az apák vettek igénybe. A férfiak aránya 2023-ban történelmileg magas volt, 31% (Försäkringskassan 2024). Úgy tűnik, hogy az apák által igénybe vett szülői szabadság fontos ahhoz, hogy a termékenységi rátát viszonylag magasan tartsák Svédországban, mivel bizonyítottan növeli a második és/vagy harmadik gyermek vállalására való hajlandóságot (Oláh et al 2008: 1134).

4. táblázat. Nők és férfiak háztartási munkamegosztása
1998 és 2002 között 17 országban (perc/nap)

	Nők	Férfiak	Nő/összes (%)
Olaszország	320	95	77,1
Spanyolország	295	97	75,3
Románia	328	148	68,9
Lettország	236	110	68,2
Litvánia	269	129	67,6
Lengyelország	285	142	66,7
Franciaország	270	142	65,5
Magyarország	298	160	65,1
Szlovénia	298	160	65,1
Egyesült Királyság	255	138	64,9
Észtország	302	168	64,3
Németország	251	141	64
Finnország	236	136	63,4
Belgium	272	158	63,3
Hollandia	244	151	61,8
Svédország	222	149	59,8
Dánia	212	143	59,7

Forrás: Herche (2010: 71)

A háztartási munka megosztása fontos témakör a nemi egyenlőség vizsgálatában, az időmérleg-vizsgálatok pedig különösen érdekes módszert kínálnak ennek tanulmányozására. Lehetővé teszik a férfiak és a nők közötti munkaidő-elosztás részletes elemzését, feltárva, hogy mennyi időt fordítanak házimunkára és más egyéb tevékenységekre. Ezek a vizsgálatok rávilágítanak a nemi különbségekre a háztartási munka mennyiségében és típusában, valamint segítenek megérteni, hogyan változik a munka megosztása az élet különböző szakaszaiban, például a gyermekek születése után (Bianchi et al. 2000). 1998 és 2002 között 20 és 74 év közötti férfiak és nők körében vizsgálták a házimunkával eltöltött időt 17 országban (4. táblázat); eszerint a svédországi háztartási munkamegosztás a dániai mellett a legegálatáriusabb. Itt az adatok azt mutatják, hogy a svéd nők kicsit több mint egy órával végeznek több házimunkát a férfiaknál, ami arányaiban azt jelenti, hogy a nők az összes házimunka 59,8%-át végezték el (Herche 2010: 71).

Fontos azonban megjegyezni, hogy a házimunka és a gondozó munka tényleges megosztása, valamint az erre vonatkozó ideálok között szakadék van napjainkban is (Oláh 2008: 1137). Egy 2021-es svédországi nagymintás időmérleg-vizsgálat szerint háztartási munkával, vásárlással, kertgondozással és karbantartással a nők 289 percet, a férfiak pedig 217 percet töltenek, ami a nő/összes munkavégzés arányt tekintve 57,1%-ot jelent (Statistic Sweden 2021: 16–17).

Összességében a nők munkaerőpiaci részvételével kapcsolatban megállapítható, hogy részmunkaidős lehetőségek biztosítják, hogy a nők a kisgyermekek nevelése mellett is a munkaerőpiacon maradhassanak. Azokban a családokban, ahol több gyermek van, a részmunkaidős foglalkoztatás aránya nő, ami lehetővé teszi a nők számára, hogy összeegyeztessék a munkát és a családi életet. Ez a családi dinamika szempontjából pozitívum, azonban a nők karriereljárás szempontjából hátráltató tényező lehet.

A családpolitikának köszönhetően a férfiak nagyobb mértékben vesznek részt a gyermekgondozásban és a házimunkában. Az apák által kivett szülői szabadság elősegíti, hogy az anyák kevesebb időt töltsenek távol a munkaerőpiactól, ami hozzájárul a fizetett és fizetetlen munka egyenlőbb megosztásához. Bár a munkaerőpiacon még mindig fennáll a nemi szegregáció, és a nők aránya magasabb a közszférában, a férfiak gyermekgondozásban való szerepvállalása pozitív hatással van a családok egyenlőbb háztartási munkamegosztására, és segíti a nők termékenységi döntéseit.

A családpolitika összefüggésrendszere és elemzési nehézségei

Ez a fejezet arra hívja fel a figyelmet, hogy milyen nehézségekkel szembesülhetünk a családpolitika demográfiai hatásainak elemzésekor. Egy-egy ország családpolitikai intézményrendszerét tág összefüggésrendszerben szükséges vizsgálni, ugyanis makro- és mikroszinten egyaránt figyelembe kell venni a hatásmechanizmusokat.

Egy 24 európai országot vizsgáló kutatás megállapította, hogy a nemek közötti egyenlőséget támogató családpolitika szignifikáns összefüggést mutat a családon belüli egalitáriusabb szerepmegosztással (Goldscheider et al. 2015: 228). A skandináv országokban ehhez köthető attitűdöket találunk a nemek tekintetében. A pozitív társadalmi környezet

segíti a nőket gyermekvállalási és munkaerőpiaci terveik megvalósításában is (Pongrácz és S. Molnár 2011: 192–193). A háztartási munkában a férfiak nagyobb részvétele jellemző, és az állami szakpolitika a felelősség egyenlőbb megosztását ösztönzi a gyermekgondozásban is (Fahlén 2016: 1432) A nők munkaerőpiaci részvételének és a férfiak háztartásbeli szerepvállalásának támogatása egymással kölcsönösen összefüggő folyamatoknak tekinthetők (Goldscheider et al. 2015: 228).

Ezekhez a kutatásokhoz kapcsolódnak azok az eredmények is, melyek arra jutottak, hogy a családpolitika befolyásolhatja a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdöket. Ilyenek például a gondozási terheket enyhítő és az anyák munkaerőpiaci részvételét ösztönző politikai intézkedések, amelyek összefüggenek a dolgozó anyák támogatásával, míg a hagyományos munkamegosztást erősítő családtámogatások a tradicionális meggyőződések nagyobb mértékű elterjedtségével állnak összefüggésben (Jozwiak 2022). A családtámogatások a gyermek születésekor és a gyermek első néhány évében a támogatások időtartamától függően képesek befolyásolni azt, hogy a nők és a férfiak hogyan strukturálják a munkaerőpiacon és az otthon töltött idejüket (Wesolowski et al. 2021).

Más kutatások azt hangsúlyozzák, hogy a generációk között is átadódhatnak ezek a nemi szereppel kapcsolatos elképzelések, vagyis nem csupán a családpolitikai környezet befolyásolhatja, hanem a szülők attitűdjei és viselkedése is hatással van a gyermekekben kialakuló preferenciákra és háztartási szerepmegosztásokra (Dawson et al. 2016; Wang és Cheung 2023). Emellett fontos kiemelni, hogy a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdöket – a családpolitika hatásait megelőzve – egy társadalmi konstrukciós folyamat alakítja, amely a nemi szerepek hagyományos és egalitárius felosztását tükrözi (Andrade 2016). A családpolitikai intézkedések és a társadalmi konstrukciós folyamatok azonban országonként eltérőek lehetnek, ezeket az adott ország történelmi, kulturális és társadalmi-gazdasági összefüggései befolyásolják (Robila 2014).

Ezek alapján megállapítható, hogy a szakirodalomban nincs konszenzus a családpolitikai intézkedések befolyásoló hatásával kapcsolatban a nemi szerepek és a háztartási munkamegosztás tekintetében. Tanulmányok rámutattak a családpolitikai intézkedések mérésének összetettségére és az ebből fakadó nehézségekre, miszerint különböző intézkedéseknek különböző hatása lehet. A szülői szabadságra szánt idő és a családi jövedelem maximalizálása a gyermekek megfelelő gondozásának fenntartása érdekében nagyobb súllyal eshet latba, mint a nemek közötti egyenlőség kérdései (Doucet és McKay 2020).

További kutatások arra is rávilágítanak, hogy a nemek közötti egyenlőség támogatása főként szociodemográfiai tényezőkkel magyarázható, de nem elhanyagolható a társadalmi-gazdasági lehetőségek szerepe sem. Emellett megerősítést nyert a szülői szabadság rendszerének a nemek közötti egyenlőség egyéni támogatására gyakorolt gyenge hatása (Lomazzi et al. 2019: 20). Fontos kiemelni, hogy a családpolitikai intézkedések egyéni attitűdökre gyakorolt hatását sok esetben hosszabb távon szükséges vizsgálni. A családpolitika többretű vizsgálatára hívja fel a figyelmet az a kutatási eredmény, amely a munka és a magánélet egyensúlyát támogató politikai intézkedések (munkaidő, rugalmas munkaidő megválasztása) pozitív hatását mutatta ki a nemi egyenlőség támogatására. Kangas és Rostgaard (2007) kutatásából kiderült az intézményi tényezők (például a gyermekgondozási szolgáltatások és szülői szabadságok elérhetősége)

kontextuális hatása a nők munkaerőpiaci részvétellel kapcsolatos egyéni preferenciáira (Lomazzi et al. 2019: 21). Mindezek alapján látható, hogy a családpolitika összefüggéseinek és hatásának elemzése országoktól, társadalmi kontextustól, valamint a családpolitikai intézkedés típusától is függ, ezek függvényében pedig különböző kutatási eredményeket hozhat.

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a családpolitikai intézményrendszer történeti hátterét, a családtámogatásokat és a szülői szabadságokat, a gyermekgondozási intézményrendszert, nagy vonalakban ismertesse a svéd termékenységi trendeket, valamint a családtámogatási rendszer szerepét a családi munkamegosztásban szakirodalmak és különböző adatbázisok alapján.

A korábbi kutatások fényében elmondható, hogy a svéd családtámogatási rendszernek legfőbb célja nem a gyermekvállalás ösztönzése. Ugyanakkor felismerték, hogy a nemek közötti egyenlőség támogatása, a nők munkaerőpiaci pozíciójának megerősítése és a férfiak családi szerepvállalásának ösztönzése kulcstényező lehet abban, hogy a teljes termékenységi ráta minél közelebb maradjon a reprodukciós szinthez. A családpolitikai törekvések segítségével bár napjainkban csökkenő, de európai viszonylatban 2020-ig magasnak tekinthető termékenységgel, magas női munkaerőpiaci részvétellel és a szülői szabadság férfiak általi nagyobb arányú igénybevételével találkozunk Svédországban. Ezt az irányt folytatva továbbra is szükség van az egalitárius nézetek érvényesítésére, hiszen az apák bevonása a gyermeknevelésbe pozitív hatást gyakorol a termékenységi magatartásokra korábbi kutatások szerint (Rønsen és Skrede 2010: 324).

A családokkal és a férfi-női szerepekkel kapcsolatos alapvetések törvénybe iktatása és a svéd társadalom egyetértő légköre még nem garantálja az elvek ugyanilyen mértékű megvalósulását. A magánszektorban elmarad a politikai retorikától és az országos átlagtól a férfiak és a nők családi kötelezettségeinek teljes elismerése. A vezető pozíciókban továbbra is nagyobb arányban található férfiak, és bár a nők jelenléte a munkaerőpiacon magas, a jövedelmi különbségek továbbra is fennállnak, valamint bizonyos szakmákban (például gondozás, oktatás) a nők felülreprezentáltak, míg a magasabb jövedelemmel járó szektorokban (például IT, mérnöki területek) alulreprezentáltak. A férfiak és nők közötti egyenlőségre irányuló politikai szándék ellenére a családi kötelezettségek (például gyereknevelés, háztartás) gyakran még mindig egyenlőtlenül oszlanak meg. Bár a szülői szabadságot mindkét szülő igénybe veheti, a nők jellemzően hosszabb ideig maradnak otthon, ami hátrányosan befolyásolhatja karrierlehetőségeiket. Bár az állam számos családbarát intézkedést (például szülői szabadság, részmunkaidő, rugalmas munkaidő) támogat, a magánszektorban ezek az intézkedések nem mindig valósulnak meg a gyakorlatban. A munkáltatók eltérően reagálhatnak ezekre a szabályokra, és gyakran a nők kerülhetnek hátrányba, ha családi kötelezettségeik miatt rugalmasabb munkavégzést igényelnek (Haas 2014: 76).

A tanulmány nem titkolt célja volt a fenti kutatási kérdések megválaszolásán túl, hogy megvilágítsa a svéd családpolitikai intézményrendszerben előforduló disszonanciákat.

Mint azt a tanulmányban láthattuk, a munkaerőpiaci szegregáció néhány foglalkozás esetén továbbra is fennáll mind a közsférában, mind a magánszférában. Ezekben közös, hogy a szegregáció nagyobb mértékben érinti a nőket, mint a férfiakat. A gyermeknevelés szempontjából pozitív, rugalmas lehetőségeket biztosító részmunkaidő a nők karriercéljaira negatív hatást gyakorolhat, megakadályozva őket a nagyobb felelősséggel és magasabb fizetéssel járó pozíciók betöltésében. Az apai szabadságok tekintetében megállapítható, hogy az apák általánosságban igénybe veszik a nem átruházható szabadságnapokat, valamint a fizetetlen napok kis részét is felhasználják, azonban a szabadságnapok nagy részével továbbra is a nők élnek. Ennek egyik legfőbb oka, hogy az apák még mindig szembesülnek bizonyos társadalmi elvárásokkal. Sok férfi tart attól, hogy ha hosszabb ideig marad otthon, az hátrányosan befolyásolja a karrierjét. Ugyanakkor a társadalmi normák is változóban vannak, és egyre elfogadottabbá válik, hogy az apák aktív szerepet vállalnak a gyermeknevelésben. Ez alapján elmondható, hogy az egyenlően megosztott háztartási és családi szerepvállalás jelenleg még nem teljesül, azonban folyamatosan fejlődő és egyre elfogadottabb családpolitikai eszköz.

Az utóbbi évek termékenységszökkenését több tényező együttes hatása befolyásolhatja. Az egyik legfőbb tényező a gyermekvállalás későbbre tolódása. A nők egyre később vállalják első gyermeküket, ami a teljes gyermekszám csökkenéséhez vezethet. A magasabb iskolai végzettség megszerzése és a karrierépítés fontos szerepet játszik ebben. Az életkor növekedése az első gyermek vállalásakor növeli annak kockázatát is, hogy a nők kevesebb gyermeket vállalnak, vagy termékenységi problémákkal szembesülnek. Bár Svédország gazdasága erős, a munkaerőpiaci bizonytalanság, különösen a fiatalabb generációk körében, fontos szerepet játszik a gyermekvállalás késleltetésében. A fiatalok gyakran bizonytalan munkahelyekkel rendelkeznek, ami csökkentheti a gyermekvállalási hajlandóságot: stabil munkahely és a biztos jövedelem hiányában elhalasztják a családalapítást. A svéd családpolitika, amely hagyományosan a magas termékenységi ráták fenntartására volt tervezve (szülési szabadság, gyermekgondozási intézmények), nem változott jelentősen az elmúlt években. Ennek ellenére a termékenység csökkenése folytatódik, ami arra utal, hogy a hagyományos családpolitikai eszközök jelenleg nem képesek ellensúlyozni az új társadalmi és gazdasági trendek hatásait. Az apák és anyák közötti gyermekgondozási feladatok megoszlása továbbra is egyenlőtlen marad, és ez hosszú távon negatívan befolyásolja a gyermekvállalási kedvet.

A nők munkaerőpiaci szerepvállalása a szülői szabadság igénybevétele szempontjából is fontos, hiszen magasabb kompenzációra számíthatnak a szülést megelőzően jövedelemszerző tevékenységet végző anyák. Ez is magyarázatot adhat (más tényezők mellett) az anyává válás életkori kitolódására is Svédországban. Épp ezért a munkahelyek elérhetősége és minősége, valamint a magas foglalkoztatottság a skandináv modell egyik alapeleme. További kritikus pont lehet a szabadságok hossza, mivel a munkaerőpiactól való hosszabb távolmaradás csökkenti a foglalkoztatásba visszatérés esélyét, ugyanakkor növeli a harmadik gyermek születésének valószínűségét (Ellingsæter 2009: 14; Rønsen és Skrede 2010: 324).

Nem elhanyagolható szempont a családpolitikai intézményrendszerek elemzésekor, hogy egy családpolitikai intézményrendszer bizonyos társas közegben, adott társadalmi normák esetén fejti ki legjobban hatását. Ennek következtében nem ültethető át egy az

egyben egy másik társadalmi környezettel rendelkező országra. Mindez a családpolitika elemzésében, az országok összehasonlításában is nehézségeket okozhat. Az egyes intézkedések és a változó társadalmi, gazdasági és kulturális környezet kombinációja együttes hatása az, ami például a svédek esetén magas foglalkoztatottságot és magas termékenységet volt képes elérni (Ellingsæter 2009: 16).

Hivatkozott irodalom

- Adema, Willem és Pauline Fron (2019): *The OECD SOCX Manual – 2019 edition: A guide to the OECD Social Expenditure Database*. Interneten: http://www.oecd.org/social/soc/SOCX_Manuel_2019.pdf (letöltve: 2022. október 10.).
- Aidukaite, Jolanda és Donata Telisaukaite-Cekanavice (2020): The Father's Role in Child Care: Parental Leave Policies in Lithuania and Sweden. *Social Inclusion* 8(4): 81–91. DOI: <https://doi.org/10.17645/si.v8i4.2962>
- Andersson, Gunnar (2008): A review of policies and practices related to the „highest-low” fertility of Sweden. *Vienna Yearbook of Population Research* 6: 89–102. Interneten: <http://www.jstor.org/stable/23025496> (letöltve: 2022. május 2.).
- Andersson, Gunnar (2020): A Review of Policies and Practices Related to the „Highest-Low” Fertility of Sweden: A 2020 update. *Stockholm Research Reports in Demography*. DOI: <https://doi.org/10.17045/sthlmuni.13217516.v2>
- Andersson, Gunnar, Lisbeth B. Knudsen, Gerda Neyer, Kathrin Teschner, Marit Rønsen, Trude Lappegård, Kari Skrede és Andres Vikat (2009): Cohort fertility patterns in the Nordic countries. *Demographic Research* 20(14): 313–352. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2009.20.14>
- Andrade, Claudia (2016): Adaptation and factorial validation of the attitudes toward gender roles scale. *Paidéia (Ribeirão Preto)* 26(63): 7–14. DOI: <https://doi.org/10.1590/1982-43272663201602>
- Andorka Rudolf (1987): *Gyermekszám a fejlett országokban*. Budapest: Gondolat, 33–69.
- Ashraf, Quamrul H., David N. Weil, és Joshua Wilde (2013): The Effect of Fertility Reduction on Economic Growth. *Population and Development Review*, 39(1):97–130. Interneten: <https://www.jstor.org/stable/41811954?seq=1> (letöltve: 2022. június 2.).
- Bianchi, Suzanne M., Melissa A. Milkie, Liana C Sayer és John P. Robinson (2000): Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor. *Social Forces* 79(1): 191–228. DOI: <https://doi.org/10.2307/2675569>
- Bongaarts, John (2015): Global Fertility and Population Trends. *Seminars in Reproductive Medicine* 33(1): 5–10. DOI: 10.1055/s-0034-1395272
- Bukodi Erzsébet (2003): *Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? Párválasztás Magyarországon*. Budapest: Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég, 34–82.
- Daly, Mary (2015): Family Policy. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Neil J. Smelser és Paul B. Baltes (főszerk.). H. n.: Pergamon, 799–804.
- Dawson, Anneka, Alison Pike és Lauren Bird (2016): Associations between parental gendered attitudes and behaviours and children's gender development across middle childhood. *European Journal of Developmental Psychology* 13(4): 452–471. DOI:10.1080/17405629.2015.1109507
- Demény Pál (2004): Európa népességpolitikai dilemmái a huszonegyedik század kezdetén. *Demográfia* 47(1–2): 4–40. Interneten: <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/601/413> (letöltve: 2021. január 17.).
- Doucet, Andrea és Lindsay McKay (2020): Fathering, parental leave, impacts, and gender equality: what/how are we measuring? *International Journal of Sociology and Social Policy* 40(5-6): 441–463. DOI: 10.1108/IJSSP-04-2019-0086
- Duvander, Ann-Zofie és Gunnar Andersson (2006): Gender Equality and Fertility in Sweden. *Marriage & Family Review* 39(1–2): 121–142. DOI: 10.1300/J002v39n01_07 (letöltve: 2023. október 8.).
- Duvander, Ann-Zofie és Tommy Ferrarini (2013): Sweden's Family Policy under Change: Past, Present, Future. *International Policy Analysis*. Friedrich Ebert Stiftung. Interneten: library.fes.de/pdf-files/id/10232.pdf (letöltve: 2023. szeptember 27.).
- Duvander, Ann-Zofie, Eleonora Mussino és Jussi Tervola (2021): Similar Negotiations over Childcare? A Comparative Study of Fathers' Parental Leave Use in Finland and Sweden. *Societies* 11(3): 67. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc11030067>

- Ellingsæter, Anne Lise (2009): Leave policy in the Nordic welfare states: a 'recipe' for high employment/high fertility? *Community, Work & Family* 12(1): 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1080/13668800801890152>
- Eurostat adatbázis. Interneten: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>. (letöltve: 2024. március 10.).
- Försäkringskassan (2008): Social Insurance Report 2008: 15. *Family policy in Sweden 2008*. Interneten: https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/fff41e54-76cc-4415-a7e8-3790ea717b60/socialforsakringsrapport_2008_15.pdf?MOD=AJPERES (letöltve: 2022. május 3.).
- Försäkringskassan. Internet: <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder> (letöltve: 2024. szeptember 16.).
- Haas, Linda (1996): Family policy in Sweden. *Journal of Family and Economic Issues* 17(1): 47–92. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02265031>
- Hengstebeck, Natalie D., Heather M. Helms és Danielle Crosby (2016): Family Policies. In *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Family Studies*. Constance L. Shehan (főszerk.). H. n.: John Wiley & Sons, 748–753. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs118>
- Herche Veronika (2010): Háztartási munkamegosztás – azonosságok és különbségek Európában. *Demográfia* 53(1): 67–90.
- Hoem, Jan M. (2005): Why does Sweden have such high fertility? *Demographic Research* 13(22): 559–572. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2005.13.22>
- Jalovaara, Marika, Gerda Neyer, Gunnar Andersson, Johan Dahlberg, Lars Dommermuth, Peter Fallesen, Trude Lappegård (2019): Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *European Journal of Population* (35): 563–586. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10680-018-9492-2>
- Jozwiak, Andreas (2022): It's a Family (Policy) Affair: Family Policies and Heterogeneity in Gender Attitudes. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 29(1): 215–239. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/jxab007>
- Karu, Marre és Diane-Gabrielle Tremblay (2017): Fathers on parental leave: an analysis of rights and take-up in 29 countries. *Community, Work & Family* 21(3): 344–362. DOI: <https://doi.org/10.1080/13668803.2017.1346586>
- Korpi, Tomas és Charlotta Stern (2006): Women's Employment in Sweden: Globalization, Deindustrialization, and the Labor Market Experiences of Swedish Women 1950 – 2000. In *Globalization, Uncertainty, and Women's Careers: An International Comparison*. Hans Peter Blossfeld és Heather Hofmeister (szerk.). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781781007495.00014>
- Livi Bacci, Massimo (1999): *A világ népeiségének rövid története*. Budapest: Osiris.
- Lohmann, Henning és Hannah Zagel (2017): Összehasonlító családpolitika: A familizálás és defamilizálás fogalma és mérése. *Esély* 2017(5): 3–30. Internet: http://www.esely.org/kiadvanyok/2017_5/ATT00470.pdf (letöltve: 2022. június 9.).
- Lomazzi, Vera, Sabine Israel és Isabella Crespi (2019): Gender Equality in Europe and the Effect of Work-Family Balance Policies on Gender-Role Attitudes. *Social Sciences* 8(1): 5. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci8010005>
- Luci, Angela és Olivier Thévenon (2011): Does Economic Development Explain the Fertility Rebound in OECD Countries? *Population & Societies* (8): 1–4. Interneten: https://www.researchgate.net/publication/281592256_Does_economic_development_explain_the_fertility_rebound_in_OECD_countries (letöltve: 2022. június 2.).
- Luci-Greulich, Angela és Olivier Thévenon (2014): Does Economic Advancement 'Cause' a Re-increase in Fertility? An Empirical Analysis for OECD Countries (1960–2007). *European Journal of Population* (30): 187–221. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10680-013-9309-2>
- Marynissen, Leen, Eleonora Mussino, Jonas Wood és Ann-Zofie Duvander (2019): Fathers' Parental Leave Uptake in Belgium and Sweden: Self-Evident or Subject to Employment Characteristics? *Social Sciences* 8(11): 312. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci8110312>
- Neyer, Gerda, Jan M. Hoem és Gunnar Andersson (2017): Education and Childlessness: The Influence of Educational Field and Educational Level on Childlessness among Swedish and Austrian Women. In *Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences*. M. Kreyenfeld és D. Konietzka (szerk.). H. n.: Springer, 183–208. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-44667-7_9
- OECD (2017): *The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle*. Paris: OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264281318-en>.
- OECD (2021): *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>
- OECD-adatbázis. Interneten: <https://data.oecd.org/>
- Oláh, Livia Sz. és Eva M. Bernhardt (2008): Sweden: Combining childbearing and gender equality. *Demographic Research* (19): 1105–1144. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.28>
- Pintér Tibor (2019): A természetes termékenységé ráta gazdasági meghatározói, különös tekintettel az európai uniós és magyar viszonyokra. *Polgári Szemle* 15(1–3): 306–323. DOI: <https://doi.org/10.24307/psz.2019.0920>
- Pongrácz Tiborné és S. Molnár Edit (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In

- Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011.* Nagy Ildikó és Pongrácz Tiborné (szerk.). Budapest: TÁRKI, 192–206.
- Proposition 2015/16: 1, *Om vårdnadsbidragets avskaffande* [A gyermekgondozási támogatás megszüntetéséről]. Stockholm: Regeringskansliet.
- Robila, Mihaela (2014): Family policies across the globe: Development, implementation, and assessment. In *Handbook of Family Policies Across the Globe*. Mihaela Robila (szerk.). New York: Springer, 3–11. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6771-7_1
- Rønsen, Marit és Kari Skrede (2010): Can public policies sustain fertility in the Nordic countries? Lessons from the past and questions for the future. *Demographic Research* 22(13): 321–346. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2010.22.13>
- Rostgaard, Tine (2014): *Family policies in Scandinavia*. Interneten: https://vbn.aau.dk/ws/files/216735568/Rostgaard_Family_policies_in_Scandinavia.pdf (letöltve: 2022. május 2.).
- Sainsbury, Diane (2001): Gender and the Making of Welfare States: Norway and Sweden. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 8(1): 113–143. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/8.1.113>
- Statistics Sweden (2016): *Women and men in Sweden 2016: Women have lower salaries, incomes and pensions than men*. Interneten: <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/living-conditions/gender-statistics/gender-statistics/pong/statistical-news/women-and-men-in-sweden-2016/> (letöltve: 2022. szeptember 20.).
- Statistics Sweden (2020): *Women and men in Sweden 2020. Facts and figures*. Stockholm. Interneten: https://www.scb.se/contentassets/95fcd4b3f394877abb3bd41e40df0a0/le0201_2019b20_br_x10br2002eng.pdf (letöltve: 2022. október 28.).
- Statistic Sweden (2021): *En fråga om tid (TID2021). En studie av tidsanvändning bland kvinnor och män 2021*. Interneten: https://www.scb.se/contentassets/4e98132b0b784a01b6e4762e909a6fa2/le0103_2021a01_br_lebr2202.pdf (letöltve: 2022. november 23.).
- Statistics Sweden (2022): *Women and men in Sweden 2022. Facts and figures*. Stockholm. Interneten: https://www.scb.se/contentassets/1fbf4f9815374356a786278faca6a7f0/le0201_2021b22_x10br2202.pdf (letöltve: 2022. november 16.).
- Svédkalauz (2021): *Barnbidrag – a svéd családi pótlék*. Interneten: <https://svedkalauz.wordpress.com/2021/09/05/barnbidrag-a-sved-csaladi-potlek/>
- Svéd Statisztikai Hivatal adatbázisa. Interneten: <https://www.scb.se/en/data-collection/>
- Somlai Péter (2013): *Család 2.0*. Budapest: Gondolat.
- Tomka Béla (2009): *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Budapest: Osiris.
- Thévenon, Olivier (2011): Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. *Population and Development Review* 37(1): 57–87. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00390.x>
- Wang, Iris Yili és Rebecca Y.M. Cheung (2023): Parents' Gender Role Attitudes and Child Adjustment: The Mediating Role of Parental Involvement. *Sex Roles* (89): 425–441. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11199-023-01386-6>
- Wesolowski, Katharina, Sunnee Billingsley és Gerda Neyer (2021): Family policy support for the earner-carer and traditional-family models in Lithuania and Sweden. In *Challenges to the Welfare State: Family and Pension Policies in the Baltic and Nordic Countries*. Jolanta Aidukaite, Sven E.O. Hort és Stein Kuhnle (szerk.). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing: 72–94.

Glázer-Kniesz Adrienn

doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Demográfia és Szociológia Doktori Iskola